

BEAUTY – ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ КОНЦЕПТІВ

АНГЛОМОВНОЇ КУЛЬТУРИ

Є всі підстави вважати, що когнітивна парадигма, підґрунтям якої виступає принцип антропоцентризму, передбачає активну взаємодію лінгвістики з усіма науками, об'єктом яких є людина, про що йдеться в працях представників системоцентричної парадигми. Е. Сепір, визначаючи природу мови як засобу збереження всіх можливих «...різновидів нашого досвіду», а культуру як «те, що те чи інше суспільство робить і думає», відзначав той факт, що мова набуває все більшої значущості для вивчення культури, оскільки система культурних цінностей і культурних стереотипів значною мірою упорядковується за допомогою мови, а тому вона може слугувати ключем до розуміння культури» [6].

На значущість культурологічного фактора в лінгвістичних дослідженнях звертає увагу В.З. Дем'янков, підкреслюючи, що «Навіть зосередившись на чисто процедурних аспектах, лінгвістам відволіктися від культурної обумовленості людської когніції неможливо: предметно дослідити мову і її вживання можливо лише в рамках конкретних культур» [3, с. 33].

Зазвичай при дослідженні мовних стереотипів науковці зосереджувалися зокрема на особливостях внутрішньої структури мови, залишаючи поза увагою особливості світосприйняття етносу. Однак, глибокий аналіз мовних явищ науковцями сприяє дослідженню специфіки світосприйняття і мислення. В.А. Виноградов зазначає, що когнітивних підґрунтям дослідження мови виступає етнокультурна категоризація світу [2, с. 420].

Мова – це своєрідне дзеркало свідомості, в якому знаходить відображення національний характер народу, система цінностей і картина світу. Однією з одиниць, що віддзеркалює картину світу, виступає концепт, оскільки він реалізується в мові, містить мовні й культурні знання, оцінку реального світу.

Об'єктом дослідження виступає концепт beauty в англomовній культурі, а предметом дослідження виступає поняттєвий складник досліджуваного концепту. Мета розвідки – визначення змістового поняттєвого наповнення досліджуваного концепту шляхом лінгвокогнітивного аналізу його номінацій у англійській мові.

Досягнення поставленої мети можливе за реалізації таких завдань: з'ясувати визначення поняття beauty; встановити статус концепту в англomовному культурному дискурсі; виокремити й проаналізувати поняттєві складники цього концепту.

Мета і завдання дослідження зумовили вибір основних методів, зокрема описовий метод лінгвокультурного аналізу, метод аналізу словникових дефініцій як засобів реалізації компонентів поняттєвих складників досліджуваного концепту для виявлення базових концептуальних характеристик, гіпотетико-дедуктивний метод, метод кількісного аналізу.

Матеріалом для аналізу слугували лексичні одиниці на позначення концепту beauty в англomовних словниках – тлумачних, енциклопедичних, етимологічних тощо.

Концепт beauty як складний багатомірний феномен як фізичного, так і психо-емоційного життя людини виступає одним із найбільш уживаних понять у багатьох гуманітарних науках: мистецтвознавстві, філософії, етиці, естетиці. Дослідженням мовного вираження цього концепту займалися такі науковці, як Н. Д. Арутюнова, В. З. Дем'янков, Е. В. Довганюк, А. Д. Шмельов та ін.

Ідея краси знайома всім культурам людства в усі часи. Про красу говорили філософи, письменники й поети. Філософи намагаються збагнути красу, поети описати й передати іншими засобами, митці – створити, підприємці – використати. Еталони моди

змінюються, але, як казав Діонісій Ареопагіт: «У розмаїтті змін краса залишається вічною». У ХХ столітті зростає тенденція до відкидання краси як у мистецтві, так і в філософії, що досягла апогею в антиестетиці постмодернізму. Це сталося внаслідок тому, що краса займала центральне місце в думках Фрідріха Ніцше, одного з філософів, що мав великий вплив на становлення постмодернізму, і проголосив волю до влади це воля – до краси. Американський аналітичний філософ Гай Сірселло запропонував «нову теорію краси», намагаючись повернути її статус важливої філософської концепції. Із філософського погляду краса – абстрактна властивість речі, ідеї, місця чи живої істоти, зокрема людини, що приносить відчуття приємності, яке відповідає задоволенню. Краса є невід'ємним складником сприйняття світу людиною.

Ідеал краси – це взірець, яким захоплюються (чи обожнюють) залежно від особливостей сприймання краси в конкретній культурі. Створення красивих речей є одним з прагнень мистецтва.

Вивчення сутності краси прослідковується ще з еллінських часів, коли, власне, й сформувалася наука естетика. Ми задаємося питанням: чи є різниця в сприйнятті краси різними культурами? Н. Д. Арутюнова стверджує про сублімованість цього поняття. На думку дослідниці, в його основі знаходиться уявлення про природну норму [1, с. 22].

Англійське слово *concept* перекладається українською як: ідея, концепція, поняття, замисел; загальне уявлення; принцип; концепт. У словнику «Longman Dictionary of Contemporary English» наведено таке визначення концепту: «an idea of how something is, or something should be done» (уявлення індивіда про те чи інше поняття) [7, с. 279].

Як показав аналіз словникових статей, усіма словниками виділяються значення: 1) краса як властивість, прикраса; 2) краса – комбінація якостей, що допомагають відчувати задоволення від чогось; 3) краса як абстрактне поняття; 4) гарний – (зовнішньо і внутрішньо); 5) краса – гарна, приваблива зовнішність. Ці ознаки складають поняттєве ядро концепту. Такі ознаки, як: красота – вигук, що виражає почуття; дівчина – складають периферію поняттєвого ядра концепту.

Услід за А. М. Можейко, краса сприймається нами як класичне поняття філософії з урахуванням онтологічної та гносео-етичної проблематики, виступаючи універсалією будь-якої культури. Під красою розуміємо те, що сприймається зором і містить культурно-оцінний компонент, що дозволяє усвідомити лінгвокультурний статус концепту *beauty* як результат концептуалізації відповідного феномена, ім'я якого спрямовує «... до концептів-універсалій духовної культури шляхом взаємодії предикатів – властивостей і відношень [5, с. 36].

За визначенням В. І. Карасика, такі концепти – ментальні утворення, в змістовому наповненні яких особливе місце посідає ціннісний компонент. На його думку, в концептах-регуляторах на перший план висуваються духовні цінності [4, с. 31].

З огляду на зазначене вище підсумовуємо, що концепт *beauty* ґрунтується на вивченні енциклопедичних джерел, що доповнюється і верифікується визначеннями в інших словниках, аналізом дефініцій і семним аналізом. Під час лексикографічного аналізу встановлено значення ключового концепту *beauty*: *beauty is a quality or a combination qualities; beauty brings pleasure to the senses (especially to the eye); beauty pleasurablely exalts the mind or spirit; beauty is pleasing to the aesthetic faculty; beauty is pleasing to the moral sense; beauty stirs emotion; beauty is a very attractive or seductive looking woman*. Такі вербалізовані концептуальні характеристики складають поняттєве ядро досліджуваного концепту в англійській лінгвокультурі.

Дефініції синонімів імені концепту в тезаурусі виражені іменниками, прикметниками, дієсловами. Серед іменників це: *adorableness, advantage, allure, allurement, artistry, attractiveness, attraction, beau, beauty, belle, benefit, bloom, boon, charm, comeliness, delicacy, doll, dollishness, elegance, excellence, exquisiteness, fairness, fascination, feature, glamour, good looks, good thing, goddess, grace, handsomeness, loveliness, magnificence, polish, pulchritude, radiance, refinement, resplendence, shapeliness, splendor, stunner, style, symmetry, Venus, winsomeness*; концепт становить значну групу атрибутів:

admirable, aesthetic, aesthetically appealing, alluring, appealing, art-conscious, artistic, arty, attractive, beautiful, beautiful, bonny, captivating, charming, comely, commendable, delightful, doll-like, elegant, endowed, with beauty, enjoyable, estimable, excellent, exquisite, eye-filling, fair, fine, fine-looking, first-rate, flowerlike, glorious, good-looking, gorgeous, graceful, great, handsome, incomparable, lovely, magnificent, marvelous, nice, of consummate art, pleasant, pleasing, pretty, proper, pulchritudinous, radiant, ravishing, resplendent, stupendous, sweet, seemly, smashing, spectacular, splendid, superb, superior, tasteful, well-done, well-favored, wonderful, worthy. До третьої групи входять дієслова: to beautify, to enhance, to embellish, to adorn, to ornament, to glamorize, to improve, to grace, to dress up, to smarten up, to do up, to enhance, to elaborate, to exaggerate, to decorate, to adorn, to garnish, to gild, to color, to embroider, to fancy up, to set off.

Антонімами в поняттєвому полі концепту виступають такі номени: іменники: crudeness, inelegance, roughness, disadvantage, homeliness, offensiveness, ugliness, unpleasantness, unattractiveness; прикметникові лексеми: abhorrent, abominable, belligerent, cantankerous, dangerous, difficult, disagreeable, disgusting, dreadful, evillooking, forbidding, foul, frightful, grotesque, hideous, homely, horrible, horrid, hostile, illfavoured, inauspicious, mean, menacing, monstrous, nasty, obnoxious, odious, offensive, ominous, portentous, quarrelsome, repellent, repugnant, repulsive, sickening, threatening, troublesome, ugly, unattractive, unsightly, unseemly, unbecoming, unpleasant, unbearable, vile.

Дієслівну групу антонімів становлять: to uglify, to spoil, to mar, to disfigure, to deface, to besmirch, to deform, to deface, to cut up, to injure the appearance of, to render unsightly, to maim, to make ugly, to scar, to scarify, to blemish, to mutilate, to damage, to impair.

Отже, концепт beauty в англійській мові має чітку структуру і межі. Поняттєвий аспект концепту дає право стверджувати про раціональне осмислення цього феномену навколишнього світу в англійській мовній спільноті. Основні характеристики концепту пов'язані з властивостями і якостями, які допомагають насолоджуватися навколишнім середовищем, а також краса зовнішня і внутрішня; духовний характер краси; позитивна естетична оцінка.

Перспективним вважаємо подальше уточнення змісту досліджуваного концепту і засобів його мовної репрезентації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Истина. Добро. Красота: взаимодействие концептов // Логический анализ языка. Языки эстетики: концептуальные поля прекрасного и безобразного. Москва, 2004. С. 5-29.
2. Виноградов В. А. Классификационные типы в движении // Res Linguistica: сборник статей к 60-летию профессора В. П. Нерознака. Москва: Academia, 1999. – 600 с.
3. Демьянков В. З. Цивилизационные параметры когнитивности: лингвистика – эстетика – этика – психология – логика // Вопросы когнитивной лингвистики. 2013. № 1. С. 33–47.
4. Карасик В.И. Лингвокультурная концептология : [учебное пособие] / В.И. Карасик, Н.А. Красавский, Г.Г. Слышкин. Волгоград : Парадигма, 2009. 114 с.
5. Можейко М.А. Красота // Новейший философский словарь. Минск. 1999. С. 336-338.
6. Сепир, Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир; переводы с англ. Москва: Универс, 1993. 656 с.
7. Longman Dictionary of Contemporary English. Bath : Pitman Press, 1978. 1303 p.